

חינוך לחיים

פרשת בהר

‘וידבר ה’ אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם’ - ידועה השאלה מה כפילות דבר ואמרת? וכן למה דווקא כאן שמדבר על הלכ’ שמיטה ויובלות הוזכר ‘בהר סיני’?
נקדים להבין דברי חז”ל המפורסמים בשבת פ”ח ‘ויתיצבו בתחתית ההר’ מלמד שכפה הקב”ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם’ והקשו חז”ל לשם מה כפה? והלא כששאל אותם משה אם רוצים הם לקבל את התורה, ענו כל ישראל מרצונם ‘נעשה ונשמע’ ואם כן, מדוע היה צורך בכפייה? וכן יש להבין אם אכן היה צורך בכפיית ההר כדי שיקבלו את התורה נמצא שרצונם של ישראל לקבל את התורה לא היה גמור ומושלם, שכן רק בצירוף הכפייה קיבלו את התורה בפועל, ואם כן מדוע נשתבחו ישראל כל כך באמירה הזו של ‘נעשה ונשמע’ עד שיצאה בת קול ואמרה: ‘מי גילה לבני רז זה, שמלאכי השרת משתמשין בו’??

נראה להסביר שיש כאן יסוד חינוכי גדול מאוד – והביאור כך, שאע”פ שבני ישראל בודאי רצו לקבל עליהם עול תורה ומצוות בכל ליבם, מכל מקום היה צורך בכפיית ההר, שכן בקבלה מתוך בחירה ורצון יש חיסרון גדול, שהרי כאשר הדברים מגיעים לעולם המעשה, עלולים להתגלות לעיני הבוחר קשיים שונים אשר עלולים להניא אותו מלהמשיך ולאחוז בהחלטה אותה קיבל מרצונו, ואז בקושי הראשון חוזר בו ומבטל הכל! מה שאין כן בקבלה מתוך הכרח וכפייה, שכיוון שהאדם מוכרח ומחוייב לעשות את הדבר כפי שהוכרח אין הוא נרתע מכל קושי. לפיכך בא הקב”ה וסייע לבני ישראל להכניס את שאיפותיהם אל תוך מסגרת ההכרח! כפיית ההר כגיגית! שהכריחה אותם לקבל את התורה. הוציאה את שאיפתם מן הכח אל הפועל וסייעה להם להגשים את הרצון הפנימי שהיה בהם, לקבל את התורה – לא מתוך רצון כדבר הנתון לבחירה, אלא מתוך הכרח כדבר שחיהם תלויים בו.

נמצא שבני ישראל לא קיבלו עליהם את התורה נגד רצונם, חלילה, אלא אדרבה, בכפפיית ההר כגיגית יצא אל הפועל רצונם האמיתי, לקבל עליהם את כל המצוות בקבלה גמורה ומוחלטת בכפיית הר עשה הקב”ה חסד עם כלל ישראל, ונתן להם עזר ממרום להוציא את רצונם מן הכח אל הפועל כדי לקיים את רצון זה בהחלטה גמורה ובלתי ניתנת לשינוי. וככלל היודע ‘כופין אותו עד שיאמר רוצה אני’
נמצינו למדים שמדרכי חסדו של הקב”ה שאין הוא עוזב את האדם לבדו, אלא מסייע לו בדרך עלייתו ולפעמים הדרך לכך היא דווקא על ידי כפייה – כדי שיקיים האדם את אשר הוא חפץ ובבחינת דברי חז”ל ‘בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו’. ואת כלל זה צריך ליישם במערכת החינוך.

עפ”ז נענה על שאלותינו. שהרי מצוות השמיטה קשה היא עד מאוד. שהרי האדם מחוייב לעזוב את שדהו, עיקר פרנסתו ולהפקירה לעוברי דרכים ולחיות השדה, שזה קושי מיוחד ויוצא דופן, עד שהם נקראים ‘גיבורי כח’. נראה אם כך שזוהי הסיבה שהתורה מדגישה את הציווי על השמיטה ואף כופלת אותו כדי להודיע לאדם וללמדו, שלא יעלה בדעתו להקל ראש בדבר, ושלא יתן פתחון פה לעצת היצר, שכן למרות הקושי חייב הוא לקיים את המצווה ככתבה וכלשונה. ירדה התורה לסוף דעתו של האדם, וידעה כי אע”פ שכל יהודי הירא את דבר ה’ רוצה מאליו לקיים את מצוות השמיטה, אולם עם זאת, יש צורך בחיזוק המצווה. לפיכך בא הציווי השני כדי ליתן תוספת חיזוק וחיוב בדבר. וממילא יסייע ציווי זה בידי האדם להוציא את שאיפותיו בקיום מצוות השמיוה מן הכח אל הפועל למרות הקושי הגדול שיש בדבר. ויתכן לומר שמטעם זה כתבה התורה דווקא על מצווה זו שנאמרה בסיני שבזה רוצה להדגיש שכמו שבהר סיני סייע הקב”ה לישראל להוציא את כוחותיהם ורצונותיהם הטובים מהכח אל הפועל – ע”י הכפייה, כך גם במצוות השמיטה יש בחינה של כפייה ע”י כפל הציווי, כדי לסייע לאדם להוציא את רצונו הטהור אל הפועל.

מכפיית ההר כגיגית במתן תורה ומכפל הציווי על השמיטה עלינו ללמוד יסוד גדול בתורת נפש האדם. פעמים רבות, אע”פ שיש באדם רצון ושאפה להתעלות בעבודת ה’. והוא מקבל על עצמו בכל ליבו להגיע להישגים שקבע לעצמו, אבל ברגע שהדבר מגיע לעולם המעשה, מקבל פיק ברכיים ופחד וחששות לא נשלטות, ואין תוקף לכל הקבלות הטובות שהיו נראות כנמצאות בהישג ידו. נסיונות ומעכבים רבים עומדים לפניו, ומפריעים לו לעשות את מה שקיבל על עצמו. ושאדם רואה אחר כמה נסיונות שזה לא פשוט וקל כפי שחשב, עליו להשתמש בכלי העזר הנפלא שסייע לו להוציא את כוחותיו לפועל – הלא הוא ההכרח!! אם יעמיד האדם לעצמו אמצעים שיכריחו אותו להגיע אל המטרה, אזי יתגבר הוא על כל קושי, שכן דווקא מתוך ההכרח יוכל להשתמש בכוחות הגדולים הטמונים בו, ומובטח לו שרצונותיו ושאפותיו לא ישוּבו ריקם!!

לע”נ אבי מורי ר’ חיים ב”ר ישעיהו ז”ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com